

розділені на частини, створюючи кордони всередині художнього світу, тобто можливість або неможливість певних подій. Безперечним є, також, зображальне значення хронотопів, оскільки в них сюжетні події конкретизуються, а час та простір набувають чуттєво-наочного характеру.

Для нашого дослідження важливо прояснити роль художнього простору і його зв'язок з поняттям хронотопу. Досліджуючи способи художнього освоєння часу та простору в романі Бахтін виділяє певні типи хронотопів, характер яких залежить від жанру твору. Потрібно зазначити, що аналізуючи ці типи мислитель переважно зосереджує свою увагу на проблемі часу, як пануючої складової хронотопу. Бахтін вважає, що в літературному хронотопі саме час робить простір осмисленим. У своїй роботі він відмічає виключну здатність Балзака зображати будинки, вулиці, пейзажі в площині їх обробки часом, тобто “бачити” час в просторі.

Художній часо-простір зумовлює предметне становлення смислу і утворює просторову протяжність художнього твору. Залежно від специфіки поєднання простору і часу визначаються структурно – виражальні характеристики змісту твору. Наділяючи хронотоп здатністю стати організаційною основою показу – зображення подій Бахтін, тим самим, робить художній час та простір необхідними онтологічними складовими не лише формально – матеріальної організації твору, але й його існування в певному смислово-контексті, що в свою чергу формується за допомогою діалогічних відношень між хронотопами. Саме завдяки діалогічному спілкуванню зі світом як співбуттям художній твір набуває свого особливого статусу, як співбуття буття.

Може виникнути питання, чи можна застосовувати поняття хронотопу в усіх видах мистецтва, оскільки здається, що це поняття здатне описати художній простір лише літературного твору? Відповідь на це можна знайти у самого Бахтіна, який говорить, що “наука, мистецтво і література мають справу зі смисловими моментами, які як такі не підлягають часовим та просторовим визначенням” [1, 192], але для того, щоб увійти в наш досвід вони мають прийняти певне часово – просторове вираження, тобто відповідну знакову форму. Хронотоп будь якої системи ґрунтується на єдності простору та часу, що виражається в переведенні просторових характеристик у часові форми – для часових мистецтв та часових характеристик в просторові форми – для просторових мистецтв. Це обумовлено тією обставиною, що художній твір виступає і як річ серед речей і як окремий цілісний світ, організація якого не є фізичною. І хоча параметри фізичного простору – часу не є рівнозначними в усіх видах мистецтва (наприклад, виразно – смислові елементи в живописі розгортаються в просторі, а в музичному творі, навпаки, в часі), в кожному з них можна говорити про певну внутрішню просторово – часову єдність, що обумовлює цілісність художнього твору. Тому, безперечно позитивним моментом у концепції Бахтіна можна вважати висвітлення щільного зв'язку простору та часу в творінні, в цьому відношенні стає зрозумілим організаційне значення хронотопу, що акумулює смислове навантаження твору саме завдяки єдності простору та часу.

Підсумовуюче сказане, можна зазначити, що дослідження проблеми художнього простору не має довгої традиції, оскільки лише на початку ХХ століття відбувся переворот в мистецтві, завдяки якому була зламана традиція тлумачення художнього простору як простого відтворення фізичного простору в творі мистецтва. В рамках нового підходу до трактування художнього простору можна стверджувати, що простір мистецького твору є необхідною, онтологічно обумовленою, інтегративною складовою художнього твору, яку не можна зводити до такого поняття як перспектива твору. Особлива роль художнього простору полягає у наданні творінню особливої внутрішньої єдності та завершеності, тому є підстави вважати, що поняття художнього простору має стати необхідним елементом подальших досліджень окремих творів в усіх видах мистецтв.

Джерела та література

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. // Эпос и роман.- СПб., 2000.
2. Мерло-Понти М. Око и дух..М., 1992.
3. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. М., 1999.
4. Флоренский. П.А. Обратная перспектива. // У водоразделов мысли. М., 1990. Т2.
5. Хайдеггер М. Бытие и время. М., 1997.
6. Хайдеггер М. Искусство и пространство. // Время и бытие. М., 1993.
7. Шпенглер О. Закат Европы. М., 1993.

Норець Т. М.

ПРОБЛЕМИ ВАРІАТИВНОСТІ НА ФОНЕТИЧНОМУ РІВНІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Дослідження функціонування мови в процесі комунікації – є одним з найважливіших аспектів вивчення існування мови.

Мова – є засобом спілкування, отже, будь-який мовленевий акт, навіть щонайменший, повинен слугувати меті спілкування – передаванню смислу повідомлення. В будь-який період своєї історії мовна система характеризувалась такими якостями як неперервність і змінюваність. Вони відображають сутність існування мови, яка розвивається в історичному просторі.

Пояснюючи причини нестабільності мовної системи слід звернути увагу, за визначенням Г.П. Ломтева, на „протиріччя”, які існують в мові. Джерелом розвитку мови, джерелом накопичування нової якості і відмирання старої якості є протиріччя, яке виникає між існуючими засобами даної мови і потребами обміну думками, які все більше поширюються. Подолання цього протиріччя є загальним універсальним законом мовного розвитку.

Іншою причиною, яка стимулює варіативність, є властивість мови, яка існує в ній генетично.

Б.А.Серебренников вважає, що однією зі складових причин змін у мові є зовнішнє середовище „ни один язык мира не развивается под стеклянным колпаком. Внешняя среда непрерывно на него воздейст-

увет и оставляет довольно ощутимые следы в самых различных его срезах.”[1, с 25]

Слід зазначити також вплив людини, тобто самого мовця на процес варіативності.

Т.А.Расторгуєва, вивчаючи механізм варіативності, вважає, що можна виділити три основні фази цього процесу:

- 1) стадія до початку змін (нульова)
- 2) стадія співіснування нових і старих одиниць
- 3) стадія, що завершує зміни [2, с53]

Запропоновані Т.А.Расторгуєвою стадії механізму варіативності можуть бути віднесені до будь-якої мовної одиниці до будь-якого ярусу мови.

Французький лінгвіст Фрасуаза Гаде, досліджуючи процеси варіативності в мові, виділила такі її типи:

- 1) регіональна варіативність (variation regionale)
- 2) соціальна варіативність (variation sociale)
- 3) стилістична або ситуативна (variation stylistique ou situationnelle)
- 4) варіативність часова або діакронічна (variation temporelle ou diacronique)
- 5) статтеві відмінності (variation sexuelle)
 - a. вікові відмінності (variation de l'age)
- 6) інгерентна варіативність (variation inherente)[3, с28]

Вищезазначені типи варіативності властиві будь-якому ярусу мови, тобто є мовними універсалиями.

Варіативність на фонетичному рівні мови – є надзвичайно складним явищем у зв'язку з підвищеною нестабільністю орфоепічних норм вимови не лише в перспективі історичного розвитку, а й на синхронічному зрізі. Прийнято говорити про два типи такої нестабільності, неоднороззначності мовної норми [4, с19;27], що потребує вибору одного з варіантів і є начебто подальшим обмежувачем системи, у певний спосіб гальмуючи її розвиток.

У разі варіативності система мови має два чи більше „виходи” в мовлення, два чи більше варіанти реалізації тієї чи іншої мовної одиниці, з яких нормативним все-таки визначається лише один.

У разі ж варіативності всі наявні варіанти вимови визначаються, як правило нормативними. Щодо цих двох типів варіантів Л.А.Вербицька пропонує термін „варіантність 1 і 2 типу” [5, с.11;23;33].

Варіантність – спосіб існування мовної системи й норми. Під варіативністю, слідом за Л.А.Вербицькою [6] розуміємо існування на певному синхронному зрізі двох (чи декількох) рівноправних можливостей позначення однієї й тієї ж мовної сутності. Варіантність – це передусім властивість, притаманна мові загалом, яка може бути охарактеризована як потенційна властивість передачі одного й того ж різними мовними засобами [7, с. 141]. Варіативність розглядається як одна із причин виникнення варіативності і визначається цілим рядом умов(наприклад, сусідніми звуками, місцем у слові). Термін варіантність вживається на позначення варіантів мовної системи, наприклад, при порівнянні територіальних і національних варіантів літературної мови. Під варіативністю розуміються припустимі з погляду даної функціональної системи видозміни мовних одиниць, зумовлені й передбачувані умовами, ситуаціями і контекстами їхньої реалізації, які є обов'язковими для всіх членів даного мовного колективу.

Мінімальне висловлення, за рідкісним винятком, становить, безперервну звукову послідовність. Фонема, і навіть окремо взятий звук не є предметом дослідження фонетистів. Фонема реалізується через варіанти чи алофони (термін Ю.С.Маслова: [8, с.48]), чи алофони. Сегменти ж штучно виділені з мовленевого потоку, деякою мірою відрізняються від відповідних їм еталонів – ідеальних моделей. Тому можна зробити висновок про те, що варіативність фонем у потоці мовлення є основною властивістю продукту мовленевої діяльності звучного тексту.

У сучасних дослідженнях виділяють два типи варіативності: внутрішньоструктурну і зовнішню. Перша передбачає вплив власне фонетичних умов реалізації на сегментні характеристики мови. Безпосереднє фонетичне оточення і просодичні умови вимови зумовлюють алофонічні зміни фонем за їхньою реалізації в мовленні. В основу другого типу варіативності покладено співіснування паралельних способів вираження, що мають спільне лінгвістичне значення, але різняться відтінками чи сферою поширення.

При розгляді норми вимови доцільно розглядати два її аспекти - орфоепію, яка визначає нормативний фонемний склад слова, і орфофонию, що займається нормативною реалізацією фонем, тобто особливостями вимови різновидів фонем – алофонів. При цьому співіснування двох різних можливостей вираження однієї й тієї ж мовної сутності становить мовну варіативність, на відміну від варіантності, як особливої ознаки мови, пов'язаної з різними сусідніми звуками чи місцем у слові й позицією стосовно наголосу. У зв'язку з цим можна говорити про орфофонічну варіативність і орфофонічну варіантність. „Взаємвідношення системи з орфоепічними і орфофонічними варіантами є різними. Так, орфоепічна варіантність, як правило, усвідомлюється носіями мови і підлягає кодифікації. Орфофонічна варіантність, що можлива лише у фонологічній системі, досить часто не помічається пересічними носіями мови, які не мають фахової фонетичної підготовки, а, отже не усвідомлюються ними”[7, с.142]. Варіантність окреслює характеристику сучасної орфоепічної норми, яка з'являється як сукупність мовних засобів, що варіюють залежно від соціального і стилістичного чинників.

Поруч з традиційними орфоепічними словниками прескриптивного типу з'явилися словники описові чи дескриптивні, в яких кодифікується варіантність, що спостерігається у мовленні представників сучасного стандарту вимови. У цілому прескриптивна норма відображає традиційну систему голосних та приголосних французької мови, при чому найбільш консервативною є кодифікація щодо голосних звуків. На різницю від прескриптивної норми, норма дескриптивна повною мірою відображає існуючі тенденції у розвитку фонологічної системи французької мови.

Таким чином, способом функціонування фонетичної системи мови є варіантність, що виникає внаслідок вияву однією з універсальних мовних властивостей – варіативності, при цьому варіантність – існування декількох способів звукового вираження однієї й тієї ж мовної сутності, а варіативність – здатність мовних одиниць мати більше, ніж один спосіб звукового оформлення. При цьому встановлення характеру

виявлення варіантів вимови і їхня ієрархізація у конкретному ідіолекті виявляється зумовленою сукупністю параметрів стратифікаційної і соціальної фонетичної варіативності як суттєвої характеристики фонологічної системи мови.

Соціолінгвістичний аспект дослідження варіативності передбачає встановлення залежності особливостей вимови від різних соціальних характеристик мовців (стать, вік, рівень освіти, професійна приналежність, походження, місце народження і т.і.) і від умов мовленевої ситуації. Урахування цих факторів спрямовує вивчення живого мовлення в соціологічно орієнтований напрям.

Соціальний статус носія мови тісно пов'язаний з поняттям „стилю вимови, який встановлюється лише з детальною характеристикою соціального „обличчя” мовця. З точки зору психології і фізіології стилі вимови - це „акустичні еквіваленти перебудови внутрішнього середовища організму”, які в свою чергу, корелюють зі змінами ситуації спілкування [10, с.43]. Основною одиницею соціальної стратифікації мови є соціолект – типовий для певної соціальної групиносіїв мови варіант, однією з характеристик якого постає фактор статі мовців, чи сексолект. Дихотомія чоловіче/жіноче перебуває в центрі уваги медицини, біології, психології, соціології, культурології та інших наук. Гендерна варіативність мовленевої поведінки є предметом для вивчення на різних рівнях мови, в тому числі і на фонетичному. За умови рівності інших соціальних умов чоловіки і жінки обирають різні стратегії мовленевої поведінки, що виявляється в моделях побудови текстів, у використанні мовних засобів, в асоціаціях, що виникають у жінок і чоловіків.

Вивчення гендерної варіативності у вимірах соціофонетики дозволяє встановити наявність не абсолютних особливостей вимови в мовленні чоловіків і жінок, а розбіжності вимови щодо конкретних фонетичних перемінних, які підтверджують виділення чоловічого і жіночого гендерлектів. Гендерна варіативність впливає на вибір засобів на сегментному і супraseгментному рівнях.

Джерела та література

1. Серебренников Б.А. Об относительной самостоятельности развития системы языка. – М.: Наука, 1968 – 125 с.
2. Расторгуева Т.А. Дисс. докт. филол. наук. М. – 1980. – 400 с.
3. Z.Gadet F. Le français ordinaire. Linguistique. Paris.: Armand Colin. – 1989.- 182 p.
4. Вербицкая Л.А. Русская орфоэпия (К проблеме экспериментально-фонетического исследования особенностей современной произносительной нормы). Л.: Изд-во ЛГУ, 1976.-124 с.
5. . Вербицкая Л.А. Давайте говорить правильно. – М.: Высшая школа, 1993. – 143 с.
6. Вербицкая Л.А. Вариатность нормы и типы произнесения // Экспериментально-фонетический анализ речи: Проблемы и методы: Межвуз. сб.- СПб: Изд-во СПбГУ. – Вып. 3. – 1997. – С. 105 -114.
7. Бондарко Л.В., Вербицкая Л. А., Гордина М.В. Основы общей фонетики. – СПб: Изд-во СПбГУ, 1991. -149 с.
8. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.
9. Ганиев Ж.В. Социофонетика и фоностилистика. К методике эксперимента //Социально-лингвистические исследования. – М.: Наука, 1976. – С. 52-62.

Панченко О.В.

ОБРАЗ ЧЕЛОВЕКА В СОВРЕМЕННЫХ ФИЛОСОФСКИХ ТЕНДЕНЦИЯХ

Через всю историю мировой философской мысли проходят размышления над вопросами о сущности человека. Не случайно, в языках многих народов их этническое самонаименование вначале означало просто «люди». В известном смысле данная проблема совпадает с предметом философии как мировоззрения - интегрированной системы знаний о мире, центрированных вокруг субъекта, его ценностей, переживаний, смысла и предназначения в жизни. В современную человекообразную эпоху поиски удовлетворительных ответов на метафизические вопросы: кто есть, и каким должен быть человек? - приобретает жизненно-важное значение, является одной из главных предпосылок дальнейшего существования цивилизации.

Цель статьи состоит в том, чтобы в многообразии современных философских концепций выявить общие тенденции решения антропологической проблемы. Вытекающая из поставленной цели задача заключается в создании перспективного и ожидаемого философского абриса современного человека. Условием выполнения задачи и достижения цели служит сравнительный анализ антропологических знаний предшествующей философии, исследований современных философов и ученых: П. Бергера, И. Бойченко, С. Крымского, К. Лоренца, Н. Моисеева, Н. Оконской, А. Панарина, Б. Поршнева, Э. Тоффлера, Ф. Фукуямы, Ю. Хабермаса, Н. Хамитова и других.

За более чем столетнюю историю существования антропологии как философского направления и многовековую историю философии результаты с точки зрения выработки общепризнанных представлений о всеобщих свойствах человека выглядят достаточно скромными. Прежде всего, это касается многозначности понятия «человек». Но без общего истолкования этой исходной категории невозможно оценить достигнутые результаты решения антропологической проблемы и определить векторы дальнейшего поиска. И все же, в разнообразных интерпретациях можно обнаружить общее. Во-первых, понятие «человек» философы наполняли смыслами, исходя из главных мировоззренческих установок своей эпохи, сравнивая его с другими основными онтологическими категориями - «природа», «общество», «Бог». Во-вторых, уже в первых философских представлениях о Ното, он мыслился как противоречивое существо - чувствующее и мыслящее, свободное и зависимое, добродетельное и порочное и т.п. Смысл третьей особенности заключается в том, что, начиная с философии античности, в становлении духовного образа человека едва ли не главная роль принадлежала словесности. Современная метафизика - рефлексия над «значением» языковых высказываний - яркое тому подтверждение. Следует отметить также историческую закономерность, в соответствии с которой обсуждение антропологической проблематики активизировалось в кри-